

ŠTÁTNY OBLASTNÝ ARCHÍV V BRATISLAVE

Štátny oblastný archív v Bratislave vznikol v roku 1954 na základe vládneho nariadenia č. 29/54 Zb. o archívniectve. Skladbou svojich fondov a odborným zameraním istým spôsobom nadviazal na tradície bývalého archívu Bratislavskej župy, i keď jeho bezprostredným predchodcom bol Krajský archív, ktorý bol zriadený, podobne ako ostatné krajské archívy, nariadením

Povereníctva vnútra roku 1949 pre spádové územie vtedajšieho Bratislavskeho kraja.

Štátny oblastný archív (pôvodne sa volal Štátny archív v Bratislave a prívlastok oblastný dostal až roku 1975

na základe zákona SNR č.149/1975 Zb. o archívniectve) prevzal do svojej úschovy archívne fondy bratislavských žúp, ktoré boli uložené v priestoroch niekdajšieho župného archívu v budove SNR na Župnom námestí /predtým Októbrové nám./, ďalej fondy ostatných organizácií krajskej pôsobnosti a

zbiereku cirkevných matrik od krajského archívu. V nasledujúcich 2-3 rokoch potom pokračovalo sústreďovanie archívneho materiálu prevzatím fondov z býv. pobočky Pôdohospodárskeho archívu v Trenčíne /niektoré ródové archívy/ a v rokoch 1957-58 materiál býv. slúžnovských úradov a býv. Krajského súdu /sedrie/ v Bratislave /zanikla roku 1949/.

Štátny oblastný archív v Bratislave pôvodne spravoval aj materiálovo bohatú pobočku v Nitre, z ktorej sa v roku 1969 utvoril samostatný archív.

Začínajúc týmto

rokom sa územná pôsobnosť nášho archívu v podstate kryla s územnou pôsobnosťou býv. Bratislavskeho kraja, t.j. s územím dnešných okresov Bratislava-vidiek, Dunajská Streda, Galanta, Senica, Trenčín a Tmava.

Od začiatku svojej existencie trpel archív na nedostatok úložných priestorov. Reorganizácie, ktorými prešla štátna správa v roku 1960 a 1969, nás nútili hľadať riešenie kam umiestniť pribúdajúce rozsiahle objemy archívneho materiálu. Rozhodnutie padlo roku 1974, keď Ministerstvo vnútra SSR pridelo archívu budovu kaštieľa v Plaveckom Podhradí, kde svoj "domov" našli najmä archívne fondy krajských inštitúcií a hospodárskych organizácií. Tým sa však neskončili priestorové peripetie archívu. Roku 1980 bol archív donútený uvoľniť svoje pracovisko v budove SNR a až do roku 1985 provízorne sídlil na Židovskej ulici v blízkosti tunela /archívny materiál dočasne zostal v budove na Župnom námestí/. Po presťahovaní Štátneho ústredného archívu SSR do novej účelovej budovy sa presťahoval náš archív do uvoľnených priestorov na Križkovej ulici, kde teraz má svoje "domovské" sídlo. Treba povedať, že ani priestory na Križkovej ulici, ani priestory v kaštieli v Plaveckom Podhradí nevyhovujú moderným požiadavkám na úschovu archívneho materiálu a na prácu s archívnym

materiálom. I z týchto dôvodov sme roku 1994, po niekoľkoročnej príprave a spracovaní architektonickej štúdie, pristúpili k rozsiahlej rekonštrukcii tohto pracoviska, ktorá má, o.i. zabezpečiť dôstojné uloženie archívneho materiálu v priestoroch kaštieľa. Tejto rekonštrukcii predchádzali stavebné

úpravy v budove na Križkovej ulici /plynifikácia kotolne, úprava suterénnych priestorov, nádvorí, oprava strechy, schodiska a pod./ ako aj modernizácia pracovísk a depotov /kompletná výmena osvetlenia/. V tomto roku sa ukončí II. etapa rekonštrukcie kaštieľa, na ktorú bude bezprostredne nadväzovať zaregáovanie depotných priestorov východného krídla s následným sťahovaním archívneho materiálu, ktorý je dosiaľ provízorne uložený v dvoch krídlach /severom a západnom/ kaštieľa. Rekonštrukcia týchto ostatných dvoch

krídiel bude predmetom III. a IV. etapy rekonštrukcie. S definitívnym ukončením stavebných prác sa počíta v roku 1999 a v horizonte prelomu tohto storočia so začatím rekonštrukcie a modernizácie centrály archívu v Bratislave.

1. Križkova 7, Bratislava

Za vyše 40 rokov existencie archívu sa v jeho službách vystriedala celá plejáda archivárov a historikov. Mnohí z nich, po získaní odborných skúseností pri práci s archívnym materiálom, historickými prameňmi, neskôr prešli pracovať na rôzne spoločenskovedné /HÚ SAV, SNM, špecializované archívy/ i administratívno-správne pracoviská /ústredné úrady štátnej správy, v prvom rade na Archívnu správu/. vyše tri desaťročia stál na čele archívu dr. Jozef Watzka (až do roku 1988), ktorý naše rady opustil roku 1990. V súčasnosti v archíve pracuje 26 ľudí, z toho 11 s vysokoškolským vzdelaním.

Nielen počtom pracovníkov, ale aj množstvom archívneho materiálu /1098 archívnych fondov a zbierok v rozsahu 5841 b.m./ sa ŠOBA Bratislava radí medzi najväčšie archívy v sieti štátnych archívov SR. Vo svojich depotoch ochraňuje archívne dokumenty počnúc 13. storočím /najstarší originálny dokument je datovaný rokom 1252 a pochádza z archívneho fondu rodiny Kondé/ až po súčasnosť /pisomnosti Zs KNV

zrušených úradov, či inštitúcií, spolu aj s ich registratúrami, prevzali krajské orgány štátnej či súdnej správy, a tak sa tieto dokumenty neskôr touto cestou ocitli v našom archíve. Na tomto mieste spomenieme najmä archívny fond známeho Štátneho súdu v Bratislave /1949-1952/, ako aj archívny fond Štátnej prokuratúry v Bratislave /1948-1952/. V oboch prípadoch ide o kmeňové archívne fondy nesmierného významu, bez ktorých by nebolo možné vykonať rehabilitáciu a následné odškodnenie občanov, ktorí boli v 50-tych rokoch politicky prenasledovaní.

ŠOBA Bratislava ochraňuje vo svojich depotoch aj rozsiahly súbor archívnych fondov hospodárskych organizácií /lesné podniky, podniky vodného hospodárstva, strojárské podniky, elektrárenské podniky, podniky-účastinné spoločnosti chemickej výroby, spotrebného priemyslu, podniky potravinárskeho priemyslu a spracovania poľnohospodárskych produktov - mlyny, pekárne, konzervárne, mäsiarstvo, stavebné firmy, dopravné firmy, obchodné spoločnosti a pod./, mnohé z nich ešte z

Jestvuje aj archivár čiže registrátor, ktorý do zoznamov uvádza staré i novšie spisy a v prípade potreby ich vyberá zo zásuviek.

(Bratislava Mateja Bela, § 15 o obyvateľoch a úradoch Bratislavy)

z rokov 1969-1991/.

Súbor archívnych fondov a zbierok, uložený v ŠOBA Bratislava, sa svojou štruktúrou nijako mimoriadne neodlišuje od štruktúry fondov uložených v ostatných štátnych oblastných archívoch. Lež má aj svoje špecifiká, ktoré reflektujú administratívno-správny vývoj na Slovensku, keď celoslovenské kompetencie niektorých

obdobia pred vznikom I. ČSR. V jeho dopĺňaní novými prírastkami systematicky pokračujeme aj v súčasnosti, keď sa v čase prebiehajúcej rozsiahlej privatizácie snažíme dostať do archívnej úschovy fondy, pôvodcami ktorých, z hľadiska hospodárskych dejín Slovenska, boli významné podniky. Perspektívne počítame s tým, že tieto fondy

by mali tvoriť bázu budúceho oddelenia hospodárskych fondov archívu.

Užívateľom archívnych dokumentov popri dvoch zväzkoch archívnych sprievodcov /vyšli v roku 1959 a 1966/ je k dispozícii veľký počet archívnych pomôcok /inventárov a

katalógov/. Časť z nich je dosiaľ v rukopise, i keď sa nám postupne darí finalizovať sprístupňovaciú činnosť archívu spracúvaním pomôcok v čistopise pomocou výpočtovej techniky. V riadiacej činnosti archívu využívame evidenciu archívnych fondov počítačovo spracovanú vo forme kartotéky. V záujme ochrany archívnych dokumentov od roku 1995 predkladáme bádateľskej verejnosti cirkevné matriky k štúdiu iba na mikrofilmoch.

Vo vlastnej sprístupňovacej činnosti archív rešpektuje aj spoločenské potreby a požiadavky, a tak popri kontinuálnom spracúvaní kmeňových archívnych fondov orientujeme sa aj na aktualizované usporadúvanie a sprístupňovanie tých fondov, ale ich častí, informácie z ktorých od nás požadujú úrady štátnej správy. Tak napr. pomocou počítača sme spracovali register osôb z To spisov Krajského súdu v Bratislave /1949-1070/ a v tomto roku, aj pre potreby

súdu, spracujeme súpis osôb vyhlásených v rokoch 1918-1923 KS v Bratislave za mŕtvych. Keďže od vydania posledného archívneho sprievodcu už uplynuli tri desaťročia nástojčivo pociťujeme potrebu vypracovať aspoň informatívneho sprievodcu po archívnych fondoch nášho archívu, i vzhľadom na množstvo nových fondov, ktoré sme za toto obdobie prevzali do úschovy. K realizácii tejto úlohy plánujeme pristúpiť po dôkladnej materiálnej a odbornej príprave v nasledujúcich dvoch rokoch.

Na bádateľskom využívaní archívnych dokumentov uložených v ŠOBA Bratislava sa popri inej odbornej činnosti podieľajú aj vlastní pracovníci archívu, o čom svedčia ich publikačné /najmä na stránkach Slovenskej archivistiky/ i extemé odborno-výchovné aktivity. V posledných dvoch rokoch traja pracovníci archívu pôsobili ako externí pedagógovia na Škole knižných a informatických štúdií /stredoškolské štúdium archívnictva/ a pracovisko archívu slúžilo ako školiace pracovisko pre praktickú výuku poslucháčov tejto školy. Podrobnejšie údaje o rôznych formách odborných aktivít pracovníkov archívu každý rok prináša výročná správa o činnosti ŠOBA Bratislava.

Peter D r a š k a b a

ZNAK ŠTÁTNEHO OBLASTNÉHO ARCHÍVU V BRATISLAVE

Schválením znaku Štátneho oblastného archívu v Bratislave Heraldickou komisiou Ministerstva vnútra SR dňa 6.12. 1994 bolo zavŕšené dlhšie trvajúce úsilie nášho archívu o vytvorenie vlastného loga. V tomto našom úsilí sme sa opierali o poznatok z praxe, že pri vytváraní imidžu archívu ako kultúrnej inštitúcie dôležitú úlohu, popri vedeckej,

publikačnej a prednáškovej činnosti, zohráva aj takpovediac drobná osvetová práca, súčasťou ktorej je permanentná prezentácia archívu v širokej verejnosti aj

pomocou istej symboliky využívanej napr. v bežnej korešpondencii, pri vydávaní propagačných materiálov, a pod.

Keďže Štátny oblastný archív v Bratislave sa istým spôsobom považuje za nástupcu archívu Bratislavskej župy, ktorého archívny materiál tvorí kmeňový základ súboru archívnych fondov a zbierok nášho archívu, pri rozhodovaní o výtvarnej podobe znaku archívu smerovali naše úvahy zákonite k rozhodnutiu využiť hlavný motív župného erbu - z kola vyskakujúceho jeleňa. Tento motív prevzal župný erb z erbu Pálfiovcov, ktorí sa od polovice 17. storočia stali dedičnými hlavnými županmi Bratislavskej župy. Ďalej sme uvažovali nad tým, akým spôsobom sa prezentovať v znaku tak, aby každý, komu sa dostane do rúk, mohol ľahko dešifrovať charakter inštitúcie, ktorá je jeho nositeľom. Tak vznikla myšlienka doplniť kompozíciu znaku erbovým štítom nesúcim truhlicu s listinami, t.j. vytvoriť hovoriaci erb, a vhodným mottom, v ktorom by bolo aj slovo archív /archivum/.

Tieto základné komponenty tvoria výsledný návrh stvárnenia znaku tak, ako ho

vidíte na titulnej strane tohto časopisu: V modrom štíte zlatá, striebrom okovaná otvorená truhlica s dvomi striebornými listinami. Nosičmi štítu sú dva zo zlatého kola vyskakujúce zlaté jelene so striebornou zbrojou, pod znakom sa vinie strieborná stuha s modrým mottom ARCHIVUM VERO TESTIS TEMPORUM.

Znak Štátneho oblastného archívu v Bratislave je evidovaný v Heraldickom registri Slovenskej republiky pod signatúrou W-20/94. Znak nášho archívu chceme používať všade tam, kde je možné propagovať činnosť našej inštitúcie, t.j. na hlavičkovom papieri, úradných obálkach, pozvánkach, v záhlaví publikácií archívu a na iných drobných tlačiaciach. Zároveň využívame túto príležitosť na to, aby sme poďakovali PhDr. Ladislavovi Vrtefovi,

tajomníkovi Heraldickej komisie, za konzultačnú pomoc pri výtvarnom dotvorení znaku nášho archívu.

Peter D r a š k a b a

STAV A PROBLÉMY SPRÍSTUPŇOVANIA SEDRIÁLNYCH SPISOV BRATISLAVSKEJ ŽUPY

Z činnosti župného súdu z obdobia feudalizmu sa v našom archíve zachovalo úctyhodné množstvo písomností. Okrem protokolov a rôznych pomocných kníh, len počet spisových jednotiek v ňom dosahuje takmer 30 000. Pre lepšiu názornosť, po

archivársky, je to vyše 2 000 krabíc. Keď len zbežne porovnáme tento stav so stavom sedriálneho materiálu ostatných oblastných archívov zistíme, že aj počtom spisov, aj celkovým objemom materiálu vysoko prevyšujeme ostatné župy (platí to zhruba aj

pre ostatné župné písomnosti). Ak len nechceme uveriť tomu, žeby naši predkovia tohto regiónu boli nadpriemerne lakomí, hašteriví a závistiví mamonári, alebo viac kradli, lúpili, bili, podpaľovali a dehonestovali ako obyvatelia iných lokalít - musíme hľadať iné príčiny tejto potešujúcej skutočnosti. Podľa všetkého budú to tieto fakty:

- na území Bratislavskej župy žilo najviac zemanov, nielen v celoslovenskom meradle, ale v celom Uhorsku. Teda súdne orgány prirodzene mali viac práce a produkovali viac písomností;

- svedomitosť a starostlivosť po sebe pôsobiacich župných archívárov, našich predchodcov, ktorí pri sťahovaní, usporiadaní a spracúvaní materiálu

nepodľahli lákavým možnostiam, či z pohodlnosti, alebo z akéhosi pocitu "dôležitosti", znižovať objem zvereného fondu vyraďovaním "bezčných a nepotrebných" spisov, - prípadne dokázali odolávať tlaku vrchnosti v tomto smere. Nie je to len moje konštatovanie. Svedčí o tom aj úradný záznam z roku 1861, kde vládny komisár po skončení revízie archívu napísal na konci svojej 3 stranevej správy: "... opovázim sa

tvrdiť, že v celej krajine nie je veľa takých archívov... atď.", vyzdvihoval pritom bezchybný poriadok a prehľadnosť uloženia fondov, ako aj ľahkú orientáciu v nich pomocou vynikajúcich pomôcok. (O tom, či archívár a jeho pomocníci dostali následne aspoň nejaké "osobné ohodnotenie" - pramene mlčia.);

- do tretice, - to môže byť číra náhoda. Dovtedy, kým sa archív neusídliť v novom

župnom dome v 40. rokoch minulého storočia, vieme o piatich sťahovaniach. Okrem toho evidujeme aj dva požiare (1800 a 1858). Náš materiál z tohto všetkého vyviazol bez väčšej straty, len s niekoľkými desiatkami obhorených fasciklov. Značnejšie škody spôsobilo samotné hasenie, pretože množstvo spisov namoklo a splesnelo.

Toľko o fyzickom

stave fondu.

Nemienim sa púšťať do akéhosi rozboru fondu, načrtnem len krátky prierez jeho vnútornej štruktúry. Jediná stredoveká listina v origináli vo fonde pochádza z roku 1507. Táto, ako aj ďalších 48 kusov, ktoré sa zachovali v overených a jednoduchých odpisoch od roku 1238 sú súčasťou oveľa mladších súdnych spisov, ako dôkazový, podkladový materiál. Vlastné súdne spisy,

ktoré pozostávajú zo samotného protokolu - zápisnice, vzniknutého počas konania procesu od podnetu k jeho začatiu až po vyrieknutie rozsudku, sa vo fonde objavujú až ku koncu XVII. storočia, pravidelne však už od desiatych rokov XVIII. storočia. Materiál z predchádzajúcej doby sa skladá prevažne len z jednotlivín. Sú to čiastkové produkty súdneho konania, nariadenia, citácie, svedectvá, relácie a pod..

Spisový materiál sa v počiatku ukladal v archíve chronologicky. Od 10. rokov XVIII. storočia však podľa ich pôvodcov v užšom slova zmysle, t.j. pod menom jednotlivých podžupanov, slúžnych, ktorí predsedali sedrii. K uloženiu spisov do archívu však často došlo až vtedy, keď dotýčnému úradníkovi vypršalo funkčné obdobie alebo zomrel. Znamenalo to, že spisy vôbec nie sú zoradené chronologicky. Badať snahu iba v rámci jednotlivých skupiniek. Tento spôsob uloženia a evidovania sa zachoval až do konca pôsobenia sedrie, ba ešte aj ďalej. V roku 1857, na základe nariadenia Hlavného krajského súdu v Bratislave a podľa ním vydaných presných inštrukcií, prikrčili ku generálnemu usporiadaniu všetkého materiálu župného archívu. Podľa oktrojovanej schémy náš sedriálny materiál mal byť roztriedený na 10 chronologicky usporiadaných spisových skupín a ku každej skupine mal byť vyhotovený register s indexom. Táto obrovská práca bola dokončená v roku 1860 a stretla sa so spomínaným uznaním vrchnosti. (Tento stav zostal bez ďalších zásahov až dodnes. Zostavovateľ nášho sprievodcu po archívnych fondoch pri hodnotení výsledkov

tejto akcie už nebol taký nadšený (1959). Vytýka usporiadateľom viaceré nedostatky, nedôslednosti a nepresnosti pri usporiadacích prácach, jednoznačne však chváli a vyzdvihuje vysokú úroveň a dobrú použiteľnosť vyhotovených pomôcok. Najväčšie nedostatky usporiadania fondu vidí:

a) v už spomínanom neuplatňovaní chronologického systému;

b) v nevyčlenení "cudzieho telesa" z fondu, spisy jozefínskeho Podriadeného súdu v Bratislave (Iudicium subalternum) z rokov 1786 - 1790;

c) v zmanipulovaní písomnosti bratislavského Krajského súdu (Landesgericht) z rokov 1850 - 1853 medzi spisov sedrie skoro do každej zo spisových skupín.

Vtedy sa ešte neuvažovalo o ďalších zásahoch do fondu, okrem odstránenia závrady pod bodom b).

Naskytá sa otázka, prečo teda padlo rozhodnutie o opätovnom spracovaní a inventarizácii fondu, keď máme k dispozícii ku každej skupine spisov elench, v ktorom každý spis je podchytený samostatným registrom a na konci každého zväzku je menný a miestny index? Odpoveď je prozaická. Tieto registry pre požiadavky moderného bádania sú už nevyhovujúce, neposkytujú dostatok informácií. Precízne vyhotovené registry v pomôckach sa zameriavajú skoro výlučne na osoby zúčastnené na procesoch. Plným menom sú uvedení všetci žalobcovia a žalovaní, ako aj stíhaní a poškodení. O ich miestnej príslušnosti alebo o mieste, kde sa predmet sporu nachádzal, však veľmi často nenájde ani zmienky. Čo sa týka obsahu,

podstaty sporu, z regestu sa dozvieme iba zovšeobecnené, stereotypné označenie charakteru procesu, napr.: spor o dedičstvo, vykúpenie zo zálohu, vymáhanie dlžoby, resp. vražda, podpaľačstvo, krádež, bitka a pod. (Nehadiac na to, že registry sú napísané v jazyku, ktorý je - medzi nami povedané - málo známy pre značný počet aj inak potencionálnych bádateľov, a prvý dotyk s eľenchami ich skôr odrádza od štúdia.)

Preto bol do plánu úloh na sprístupňovanie materiálov zaradený aj tento fond v 70. rokoch. Úlohou inventarizácie podľa moderných kritérií som bol poctený ja, po kratšom pôsobení našej bývalej kolegyne, pani Hvizdošovej. Po dôkladnom oboznámení sa s materiálom, pomôckami, so skúsenosťami kolegov a po následnej analýze sme si zvolili jednotný postup a spôsob inventarizovania so zachovaním starej vonkajšej i vnútornej štruktúry fondu pri všetkých 10 spisových skupinách s malými korekciami. Podarilo sa nám od našej vrchnosti (ktorá našťastie nepatrila k

zástancom bigotnej "fondológie") získať súhlas k nevyčleneniu z celku materiálov, ani podriadeného, ani krajského súdu. To všetko kvôli uprednostňovaniu praktickosti a efektívnosti pred formálnosťou. Totiž akýkoľvek zásah do tohto 10 skupinového systému, či by išlo o premenenie numerického sledu na chronologický, alebo narušenie ich celistvosti s odstránením spomenutých písomností, všetky pomôcky by sa stali nepoužiteľnými, ktoré sú z hľadiska konkrétnych mien stále nenahraditeľné.

Táto nemalá ale pekná, často až vzrušujúca práca, ktorej som sa popri iných úlohách venoval takmer 20 rokov sa chyli ku koncu. Inventár dvoch skupín trestných spisov je už v "tlačí". Je reálny predpoklad, že súčasné technické možnosti nášho archívu umožnia v dohľadnej dobe úspešné finalizovanie ostatných inventárov, ktoré sú zatiaľ v rukopisoch.

PhDr. Adam Balogh

ŠTRUKTÚRA ARCHÍVNEHO SYSTÉMU

Na úvod by som chcel vyzdvihnúť užitočnosť občasného zastavenia sa v dennej rutine a venovanie určitého času otázkam, na prvý pohľad možno príliš teoretickým, akademickým, otázkam koncepčným. Aby sme - obrazne povedané - na chvíľu vystúpili do výšky, prehľadli situáciu, predstavili si ideál, možno sa i trochu zasnivali do ideálneho stavu, mali určitú ideálnu

predstavu, z ktorej odlesk - akúsi spomienku na budúcnosť, by sme si zniesli späť do dennej rutiny. Viem, že teória môže byť krásna, krištáľovo čistá, bezchybne fungujúca a prax úplne odlišná, plná problémov, odborných i osobných, finančných, napriek tomu však teória nie je zbytočná, verím, že ani úvahy o koncepcii, ani naše terajšie stretnutie, na ktorom by sme sa mali venovať,

uvažovať a zhovárať sa o mimoriadne významnom faktore, ktorý rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje, či priam určuje kvalitu archívneho systému - o komunikácii v ňom.

Najskôr je však potrebné zhodnúť sa na tom, čo je to vlastne archívny systém, či možno dať znamienko rovnosti medzi pojmy "archívny systém", "archívnicтво", či "sústava archívov", alebo medzi týmito pojmi sú rozdiely, a ak sú, tak ich treba pomenovať.

Na prvý pohľad azda všetky tri spomenuté pojmy evokujú predstavu určitého množstva inštitúcií, starajúcich sa o archívne dokumenty. Ak by sme sa chceli pri definíciách o čosi "legislatívneho" oprieť, asi by sme nepochodili.

Ešte najjednoduchšie je to pri pojme sústava archívov. Zákon o archívnicťve 149/75. Zb. (v par.15) totiž sústavu archívov štrukturoval na ústavy -ŠSÚA, ŠÚBA, ŠOBA, AMB- a archívne zariadenia-ŠOKA, AMK, PA-. Je zvláštne, že archívy organizácií osobitného významu zákon nezaradil ani medzi ústavy, ani medzi odborné archívne zariadenia.

Ďalší aspekt, ktorý spomenutý zákon uplatňoval, bolo triedenie archívov na štátne archívy, archívy štátnych hospodárskych organizácií a iných socialistických organizácií. Celkom mimo sústavu archívov sa zákon zaoberal archívmi ozbrojených síl a ozbrojených bezpečnostných zborov, archívov politických strán a odborov.

Novela archívneho zákona 571/91 Zb. upravuje sústavu archívov takto : Archívmi sú štátne archívy (ústredné, oblastné, okresné), ďalej mestské archívy- s možnosťou spoločne spravovaného archívu- a napokon archívy iných právnických osôb. (par.15)

Pripravovaný zákon o archívoch vo svojom par.6 venovanom sústave archívov rozlišuje verejné archívy (t.j. štátne a obecné archívy) a iné archívy (t.j. archívy nešťátnych právnických a fyzických osôb).

Je však, akokoľvek podrobne formulovaná sústava archívov totožná s tým, čo nazývame archívnicťvom? Iste nie, a nazdávame sa, že ani len inštitucionálne. Položme si len ozákzu, či je alebo nie je súčasťou archívnicťva OA a SS, či je alebo nie je súčasťou archívnicťva Vedecká archívna rada, či je alebo nie je súčasťou archívnicťva Spoločnosť slovenských archívárov, či sú, alebo nie sú súčasťou archívnicťva odborné pedagogické pracoviská. Myslím si, že áno.

Problém pri definovaní pojmu archívnicťvo je v tom, že ho nedefinuje ani samotný zákon o archívnicťve - čo je iste pozoruhodné. Zákon pochopiteľne používa tento pojem, no neuvádza, čo pod ním treba rozumieť. Ani príručka Ochrana, sprístupňovanie a využívanie archívnych dokumentov z r. 1988 tento pojem vo svojom terminologickom slovníčku nedefinuje.

Možno sa však azda zhodnúť na tom, že pod pojmom archívnicťvo, treba rozumieť

oblasť ľudskej činnosti, ktorej cieľom je starostlivosť o archívne dokumenty, inými slovami všetky aktivity a subjekty, orientované na správu dokumentov o minulosti. Ešte nehovoríme o systéme, pretože konkrétny hierarchicky štruktúrovaný systém nemusí pre celú oblasť archívnictva existovať. (Vtedy, ak fungujú oddelene, bez vzájomných vťahov a komunikácie).

Ak smieme použiť analógiu, tak pripomenieme napr. podobné oblasti ľudskej aktivity - školstvo, zdravotníctvo, či poľnohospodárstvo, ktorého zmyslom je starostlivosť o pôdu, rastlinstvo, statok... s cieľom zabezpečiť potravu, pričom nie je dôležité, ako, a či vôbec sú roľníci organizovaní, či medzi nimi jestvujú vzťahy, iste patria do toho, čo nazývame poľnohospodárstvom - tvoria súčasť osobitej oblasti ľudskej činnosti. (podobne školstvo v rôznych storočiach, či kultúrnych oblastiach).

Druhá vec je, že ak začnú pôsobiť vzťahy medzi výrobcami, komunikácia, ak sa rozprúdia materiálové, tovarové, energetické, finančné ...toky medzi nimi, pretvorí sa táto oblasť na systém a od kvality komunikácie bude závisieť kvalita celého systému.

Nespomíname to tu náhodou. O to totiž ide aj v archívnictve. V prípade štátnych archívov je ich príslušnosť k archívnictvu jasná (a archívári teraz krúčia hlavou nad tým, prečo o tom vôbec hovorím). Viac menej jasné sú kompetencie, vzťahy, informačné,

finančné toky... (nehovorím o kvalite vzťahov a komunikačných tokov).

Určité problémy môžu byť s archívmi, ktoré sú spravované inými rezortmi, než je rezort vnútra, pričom je jasné, že aj tie sú súčasťou archívnictva. Rovnako sú súčasťou archívnictva súkromné archívy, archívy samosprávy, cirkvi... Čím skôr to pochopíme a budeme sa podľa toho správať, tým lepšie.

Je zda jasné, že nie je reč o včlenení všetkých archívov do archívnictva tak, že by sa legislatívne či inak zda podriadili OA a SS. Ide o komunikáciu, informačný transfer, odbornú pomoc, kolegiálnu solidaritu, nech už sa pradivo týchto kanálov zbíha na OA a SS alebo v spoločnosti archívárov, pretože toto konštatovanie je všeobecné, bez ohľadu na konkrétnu situáciu v tom, ktorom štáte.

Ak uvažujeme o jednotlivých prvkoch archívneho systému, robíme to s cieľom vymedziť, čo doň patrí a čo nie. Či chceme, či nie, archívny systém možno definovať iba jeho odlišením od nearchívneho prostredia. Za súčasť archívnictva treba považovať všetko archívne, všetko nearchívne doň nepatrí. A nie je to vždy jednoduché. Poznmenávame, že pri ohraničovaní archívneho systému nejde o predstavu uzavretého systému, pretože archívy a vlastne každý životaschopný systém musí byť principiálne otvorený. Ide však o určitú konzistentnosť systému, schopnosť všetkých prvkov komunikovať navzájom na určitej úrovni.

Azda najväznejším problémom je vzťah archívneho systému k medziarchívom a spisovniam, ako akýmsi hraničným subjektom. Tu sme sa mohli stretnúť s rôznymi tendenciami: s tendenciou odstredivou, odmietajúcou príslušnosť týchto subjektov do archívneho systému, konštatujúcou, že vzhľadom na skutočnosť, že tieto subjekty nespravujú záznamy, ktoré by už boli kvalifikované ako archívne dokumenty, nepatria do archívnictva. Opačná je tendencia dostredivá, založená na presvedčení, že už ide o - hoci len budúce- archívne dokumenty, predsa len sú hodny rovnakej starostlivosti, ako potom, keď sa stanú (aspoň niektoré z nich) archívnymi. Názor podobný tomu, že ľudský život je hoden ochrany už pred narodením.

A tak máme neraz pred sebou situáciu, že spisovňa, či medziarchív má tendenciu prehlasovať sa za archív, kým niektorý štátny archív nenamietal proti konštatovaniu, že je vlastne medziarchívom, pretože v minulosti prevzal množstvo balastu.

Vcelku však možno v "predarchívnej, spisovenskej sfére" cítiť sklon gravitovať k archívom, k archívnemu systému, pretože nevidia inú alternatívu.

K tomuto problému možno azda dodať toľko, že o ňom treba vážne uvažovať, vracieť sa k nemu, vracieť sa opäť a opäť k definíciám najzákladnejších archívnych pojmov, v prípade potreby ich korigovať, pretože je jasné, že žiadna definícia nie je nikdy

definitívna. Vzťah k predarchívnej sfére je pre archívárov veľmi delikátny, nemôžu pred touto oblasťou zatvárať oči, nemôžu a nesmú ostať fahostajní k situácii v spisovniach a medziarchívoch, pričom však musia mať na pamäti, že prílišná angažovanosť v tejto sfére môže byť archívárovou pascou, keďže nemá ani dosť kompetencií, ani dosť sil a kapacít zabrániť tu strate svojej identity.

Vráťme sa však k štruktúre archívneho systému. Dosiaľ sme sa pohybovali v polohe archívnych inštitúcií: archívy - OA a SS - vedecká archívna rada - archívne školy - spoločnosť archívárov... Archívny systém, to však nie sú iba inštitúcie (akokoľvek široko, či úzko chápané). To sú aj archívne fondy, (niektoré v prenatalnom štádiu), archívne priestory a zariadenia, archívári (pracovníci spomenutých archívnych inštitúcií), ich prax (odborná, administratívna, vedecká, metodická, legislatívna, pedagogická, historiografická, ekonomická), sú to produkty tejto práce fondy, informačné archívne pomôcky, odborné archívne periodiká, vedecké i spoločenské podujatia... To všetko je súčasťou archívneho systému, alebo by ním malo aspoň byť. Všetko toto by malo byť "zosystemizované".

Iste by bolo možné venovať sa podrobnejšie každej zo spomenutých oblastí, či -inak povedané- subsystémov archívneho systému.

No ani všetky tieto prvky, či subsystémy archívneho systému nedávajú

predstavu o podstate jeho fungovania, ani o jeho kvalite. Čo je teda podstatou archívneho systému?

Existuje množstvo definícií systému. Spravidla sa všetky definície zhodujú v tom, že systém je komplex prvkov a vzťahov medzi nimi a ich vlastnosťami, resp. že systém je množinou prvkov a vzťahov. Prvky samotné, bez vzájomných vzťahov, nemôžu tvoriť systém, sú len izolovanými jednotkami. Ani archívne inštitúcie bez vzájomných vzťahov nemôžu vytvoriť archívny systém. A ďalej, pokiaľ archívny systém už existuje, archív, ktorý nemá s už existujúcim systémom vybudovanú určitú väzbu, - nie je jeho súčasťou. Archív nadobúda význam v archívnom systéme až prostredníctvom väzieb s inými prvkami systému. (To pravdaže platí aj pre každý iný prvok - archívárov, fondy...).

Spomenuté väzby medzi prvkami archívneho systému sa realizujú v kanáloch rôzneho druhu a majú rôznu intenzitu. Možno predovšetkým hovoriť o informačných kanáloch, ktoré by mali byť najširšie rozvetvené. Práve v nich je ukrytá schopnosť konštituovať väzby medzi archívmi, riadenými, či financovanými z rôznych miest. Je jasné, že ekonomické väzby budú v archívnictve vždy mnohoraké a je zrejmé aj to, že účinnosť akejkoľvek komunikácie je závislá na zdroji financií, napriek tomu však nemožno archívnictvo, či archívny systém chápať úzko rezortne, ale chápať ho ako

široký, vnútorné pomerne zložito štrukturovaný organizmus, ktorého prvky (subsystémy) patria síce do rôznych rezortov, sú spravované a financované rôznymi subjektami, (a všetci vieme, že platí to staré: koho chlieb ješ...), no jednako svojím charakterom archívneho pracoviska a svojimi väzbami k ostatným archívnym inštitúciám tvoria súčasť archívneho systému.

Z povahy archívov, z ich mnohotvárnosti, - keďže ich môžeme posudzovať ako vedecké pracoviská, ako úrady, ale aj ako kultúrne inštitúcie - vyplýva, že ten istý komplex archívnych inštitúcií možno skúmať raz ako systém informačný, inokedy ako systém kultúrny, systém administratívny, systém ekonomický a pod., pričom vždy pôjde o ten istý archívny systém.

Spomenutá mnohotvárnosť archívneho systému spôsobuje ťažkosti pri jeho grafickom znázornení. Pokiaľ totiž chceme znázorniť archívny systém napríklad s prihliadnutím na väzby archívnej metodiky, javí sa nám ako systém s monocentrálnou štruktúrou, no pri akcentovaní ekonomických väzieb musíme hovoriť o polycentrálnej štruktúre, keďže finančné toky smerujú do archívneho systému z rôznych zdrojov. Sú väzby, sú reality, ktoré archívári ovplyvniť nemôžu, no sú také, ktoré ovplyvniť môžu a to na úžitok vlastný i na skvalitnenie celého systému, ktorého sú súčasťou. Týmito väzbami sú predovšetkým komunikačné väzby.

Kompetencie a postavenie určitých archívnych inštitúcií v archívnom systéme sú dané zákonom o archívnictve, archívy, ministerstvo (OA a SS), vedecká archívna rada. Existenciu iných archívnych inštitúcií zákon nepozná: spoločnosť archivárov, školy... Ide len o to, aby si tie archívne inštitúcie, ktoré sú ustanovené na plnenie konkrétnej funkcie v systéme svoju funkciu aj riadne plnili, čo sa vzťahuje na všetky prvky (subsystémy) archívneho systému. Od archívov všetkých typov, archívnej správy, vedeckého kabinetu až po školu a spoločnosť archivárov. Ujasnenie si kompetencií ujasnenie si vlastnej funkčnosti, funkčnosti každého subjektu v systéme je osobitne dôležité, pretože sa ním predide mnohým nedorozumeniam a škodám.

Kompetencie, či deľba archívnej správy, sa môžu efektívne realizovať iba v kvalitnom a komunikačne živom prostredí, charakterizovanom nielen bohato štrukturovanými komunikačnými kanálmi, ale najmä existujúcimi spätnoväzbovými mechanizmami, teda takými, väzbami pri ktorých výstup ovplyvní vstup toho istého subsystému. Dostane sa mu reakcie na impulz, a na základe reakcie môže korigovať svoj postoj. Tieto spätnoväzbové interakcie sú azda najdôležitejšími mechanizmami budovania každého systému a nemôžu ich v žiadnom prípade nahradiť jednosmerné informačné toky, ktorými sa iba niečo nariaďuje, žiada, či oznamuje.

Komunikáciu v archívnom systéme možno azda roztriediť a jej kvalitu analyzovať z obsahového hľadiska podľa oblastí, ktorej sa týkajú:

- komunikácia odborná, týkajúca sa vlastnej archívnej práce, metodiky, predarchívnej starostlivosti, ochrany, sprístupňovania, využívania archívnych dokumentov

- komunikácia správna, týkajúca sa personálnych materiálnotecnických a finančných záležitostí archívu

- komunikácia vedecká, týkajúca sa výmeny vedeckých poznatkov a teda ich tvorby

- komunikácia spoločenská, ktorej význam pre systém spočíva v kultivovaní pocitu kolegiálnosti a stavovskej hrdosti

Z hľadiska formy možno komunikáciu v archívnom systéme triediť na:

- komunikáciu písomnú, nech už ide o bežnú administratívu, legislatívu, metodiku, korešpondenciu, ale aj písomnú komunikáciu prostredníctvom odborného periodika, či spoločenského časopisu.

- komunikáciu telefonickú na vybavovanie bežných záležitostí a získavanie upresnení a pod.

- komunikáciu osobnú, pri návštevách, kontrolách, pracovných, či spoločenských stretnutiach, vedeckých podujatiach.

+++

Môj príspevok nemá záver. Žiada sa mi však povedať, že pokiaľ ide o prekážky

náležitej komunikácie v archívnom systéme treba určite hľadať aj v nedotiahnutej legislatíve, určite ich treba hľadať aj v nepremyslenej organizácii, nepochybne aj v neujasnených kompetenciách, pravdaže aj v nekompetentnosti jednej zo súčasťených strán komunikačného vzťahu, predsa len sa mi zdá - a nie je to lichotivé zistenie - že najväčšia prekážka a zdroj ak nie všetkých, tak iste väčšiny problémov v konštruovaní archívneho systému tkvie v našom vlastnom

nezájume a najmä pohodlnosti, či - učene povedané - v extrémne ekonomickom nakladaní s vlastným intelektuálnym potenciálom. A tak ten stav v úrovni komunikácie v archívnom systéme aký je, je našim spoločným dielom a myslím si, že by malo byť našim spoločným cieľom trpezlivo pracovať na jeho vecnom a obsahovom zdokonalení ale aj kultúrnem zušľachtení.

vel

Z DOMOVA

Dobrý nápad, pÁN RIADITEĽ!

Riaditeľ ŠOKA Bratislava - vidiek PhDr. Ján Dubovský, nám poslal Vestník OÚ Bratislava - vidiek z 25. 5. 1995. Obsah nás zaujal a preto ho radi publikujeme v celom znení:

Oznámenie Štátneho okresného archívu Bratislava - vidiek o postupe pri vydávaní monografií o obciach.

Sme svedkami, že po revolučnom zvrate v roku 1989 ožila v našich slovenských mestách a obciach túžba nadviazať na sprethrané tradície, túžba priblížiť obyvateľom poznanie dejín ich sídel, poznanie koreňov.

Nastal zjavný rozkvet historickej disciplíny - regionalistiky.

Už po štyroch rokoch je zjavné, že výsledky týchto snáh nedosahujú často štandardnú úroveň. Vychádzajú nielen dobré monografie, ale aj povrchné zborníky či zborničky. Je samozrejmé, že vydanie knižky o obci sa zväčša viaže na výročie prvej písomnej správy o obci, o jej znovuosídlení - obnove, o škole. Mnohí starostovia obcí si vedia tekéto údaje zistiť sami, či už z encyklopédie Slovník obcí na Slovensku, Bratislava 1977, alebo z inej staršej

publikácie. Snaha zviazať vydanie knižky o obci s výročím prvej písomnej zmienky je síce chvályhodná, ale nie vždy sa vydará. Zatiaľ nemáme k dispozícii akýsi spofahlivý register prvých historických správ o obciach. Poslúži citovaný Slovník obcí na Slovensku, prípadne Súpis pamiatok na Slovensku, Bratislava 1967, ale ich údaje nie sú vždy spofahlivé, t. j. zbierky tlačou vydaných listín. Ale ani tie nie sú ešte vydané v celej sérii. Tu možno žiadať pomoc od archivárov, ktorí určite pomôžu, poradia.

V niektorých okresoch sa práce na monografiách obcí chopili "vidiecki historici", ktorí v istom kliše píšú dejiny obcí jednej za druhou. Ich práca má cenu, no skôr vlastivednú, kronikársku, než historickú. Ešte horšie vec dopadne, ak sa jej ujmú vyložene amatéri...

Historická práca je náročná, nie nadarmo sa študuje na univerzitách. Preto by malo byť v záujme starostov, aby získali k tejto práci historika, prípadne, aby ho postavili do čela autorského kolektívu. Historické monografie majú písať historici, regionálni historici.

Monografia o obci by mala mať tieto časti: úvod (autorom by mal byť starosta obce), stať o prírode (chotár obce, rastlinstvo, zvieratstvo), o tzv. predhistórii (archeologické vykopávky, sídla), o politických dejinách za stredoveku, novoveku a v najnovšej dobe v rámci vhodných periodizačných období, o poľnohospodárstve a priemysle, o kultúrom

rozvoji - škola, iné kultúrne inštitúcie, knižnice, spolky, spoločenské organizácie, šport, zdravotníctvo a iné, stať o cirkevných dejinách.

K historickej problematike sa zvykne pridávať stať o pamiatkach a o národopise (reč, bývanie, obliekanie, zvyky a iné). V niektorých monografiách bývajú ešte ďalšie kapitoly, grafy, štatistiky, mapy, kresby, fotografie a pod.

Preto prv, než sa pristúpi k napísaniu monografie, treba určiť jej zostavovateľa, ktorý napíše zámer - scenár knihy a predloží ho na schválenie starostovi obce a ten obecnému zastupiteľstvu. Po jeho prijatí ho začne autor, či kolektív autorov študovať a spracúvať podľa harmonogramu.

Prevláda mienka, že archívnych písomností k napísaniu dejín obce je málo, alebo takmer žiadny. Veľmi často to nie je pravda, pretože v skrinách spisovní obecných úradov sú ešte knihy a spisy, ktoré už dávno mali byť v štátnom okresnom archíve. Treba ich nájsť a využiť. Časť obecných archívov, hlavne novších (notárske úrady, miestne národné výbory, školy, spolky a iné) je už archívne spracovaná v štátnych okresných archívoch. Dobrým zdrojom je archív fary (archívy fár). Čo nie je v obci, v okresnom archíve, môže byť v Štátnom oblastnom archíve v Bratislave, Križkova 7 alebo v Slovenskom národnom archíve, kde sú písomnosti politických orgánov, ale aj písomnosti zemepánskych rodín napríklad

Pálfiovcov, Eszterháziocov, Coborovcov, pezinských a svätajurských grófov a pod. Kombináciou historických dát z citovaných archívov a využitia publikovanej literatúry a kronik, dá sa takmer pre každú obec vytvoriť solídnu historickú monografiu.

Je však pravdou, že dokumenty vyžadujú znalosť nielen slovenčiny, ale aj maďarčiny, nemčiny a latinčiny.

Zorientovať sa v hľadaní prameňov a literatúry ochotne pomôžu odborne vzdelaní archivári aj v štátnom okresnom archíve Bratislava - vidiek v Modre. Konzultačná činnosť patrí k ich profesii. Nie sú však povinní prekladať dokumenty z iných jazykov.

Pri písaní monografií obcí sa vytvárajú na obecných úradoch tzv. redakčné komisie, ktoré posudzujú kvalitu jednotlivých štúdií - statí. Zdajú sa byť dosť zbytočné. Stačí kontrola zo strany zostavovateľa a prípadne starostu (starostky) obce. Až keď je monografia celkom hotová a napísaná, dá sa posúdiť odbornému lektorovi, ktorý o nej napíše posudok a upozorní, čo treba zlepšiť, opraviť, rozšíriť a pod. Dobré je dať knižku apretovať odborníkovi v slovenskom jazyku, aby bola aj hodnotným literárnym počinom.

Treba premyslieť aj obsah fotografickej prílohy (farebnej a čiernobielej) a včas dať vyhotoviť požadované fotografie odbornému fotografovi. Tzv. historické fotografie sa najčastejšie nájdu v štátnom okresnom archíve alebo múzeu. Je povinnosťou

zostavovateľa monografie, aby presne zaradil fotografie k adekvátnemu textu.

Dnes je bežné, že sa v monografiách obcí publikuje obecný erb, obecná vlajka a zástava, veľmi často vo farebnom vyhotovení. V rámci okresu je už vyše desiatky obcí, ktoré používajú svoj obecný erb a vlajku. Majú ich aj schválené Heraldickou komisiou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktorá sídli na Odbore archívnictva a spisovej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Križkova 7, Bratislava.

Ak chce mať obec schválený obecný erb a zástavu, mala by postupovať nasledovne: zistiť za pomoci Štátneho okresného archívu, aký má obec historický znak - erb. Pre časť obcí sa tieto historické znaky nachádzajú na písomnostiach v Štátnom okresnom archíve, inak ho archivní pracovníci pomôžu zistiť na písomnostiach v iných archívoch. Potom treba znak - erb popísať v súvislosti s dejinami obce. Znak - erb treba odborne odfotografovať (na náklad obce). Takto pripravený materiál treba konzultovať s tajomníkom Slovenskej heraldickej komisie PhDr. Ladislavom Vrtefom (Odbor archívnictva a spisovej služby Ministerstva vnútra SR, Križkova 7, 811 04 Bratislava, telefón 07 39 60 51 - 53), ktorý dá pokyny ako postupovať v zobrazení erbu a stanovení farieb obecnej zástavy.

Až potom heraldická

komisia návrh erbu a zástavy prerokuje a odporučí (schváli).

Obecný erb a zástavu potom prerokuje obecné zastupiteľstvo a schváli ho v zmysle zákona o obecnom zriadení. Až potom treba dať erb, obecnú pečať a zástavu vyhotoviť a obecným zastupiteľstvom prerokovať, kedy a kde možno tieto obecné insígnie používať.

Je správne umiestniť farebnú podobu erbu a zástavy aj na popredné miesto v monografii o obci a pripojiť stať o ich vzniku a vývoji. Tiež je správne urobiť z uvedenia erbu a zástavy do užívania obecnú (obecno - cirkevnú) slávnosť.

Napokon treba urobiť zmluvu s vybranou tlačiarňou o ponukovom cenovom konaní (tlačiareň si vyžiada od starostu obce písomné imprimatur - schválenie), že text a obrazy v knihe možno vytlačiť. Autori a zostavovatelia majú právo vyčlenený text korigovať. Treba aspoň dve korektúry, lebo tak sa dá vyhnúť mnohým tlačovým chybám.

Z hotovej knihy patria zdarma dohodnuté exempláre autorom a zostavovateľovi, ako aj inštitúciám, ktoré majú právo na bezplatné výtlačky.

Riaditeľ ŠOKA Bratislava - vidiek
PhDr. Ján Dubovský

DISKUSIA

Otázka Fóra špeciál.

Hlavne pri rôznych stretnutiach archivárov na medzinárodnej úrovni často vystane potreba prezentovať náš archívny spolok hmatateľným produktom. Iste, každé číslo Fóra archivárov môže túto potrebu do určitej miery suplovať, lež darovaním konkrétneho čísla spravidla nezíska

obdarovaný partner komplexný obraz o stave našej spoločnosti a archívniectva na Slovensku vôbec. Dávame preto širokej obci archivárskej na zváženie nasledujúcu ideu : vytvoriť začiatkom každého roka Fórum archivárov - špeciál, ktorého výtlačok by obdržal každý archív (ďalšie kopírovanie

vítané) a malo ho v zásobe predsedníctvo našej spoločnosti ako prezent pre každého nášeho účastníka konferencií archivárov či už doma, alebo v zahraničí. Špeciál by mohol byť napríklad aj ročenkou a mohol by obsahovať i nasledujúce rubriky: *kontaktné adresy spoločnosti a iné zaujímavé adresy, správu o stave archívnictva za posledný rok, správu o činnosti spoločnosti archivárov za posledný rok, správu o štúdiu archívnictva v Bratislave a Prešove, odkazový aparát o najzaujímavejších článkoch vo Fóre či iných archívnych časopisoch, najlepšie štúdie od najlepších autorov za posledné obdobie,*

prehľad o najzaujímavejších bádateľských projektoch,..... A ak by sa predsedníctvo spoločnosti rozhodlo tento špeciál distribuovať i do "družobných" spoločností, bolo by možné uvažovať i o jednej, či viacerých jazykových mutáciách. Práve do týchto spoločností by mohla naša spoločnosť, ak už bude trochu bohatá, samozrejme s prihliadnutím na možnosti daných textových editorov, tento špeciál distribuovať trebárs i na disketách (cena jednej diskety sa pohybuje okolo 30.- Sk).

Egon Niczky

ARCHÍV OČAMI ZAČÍNajúCEHO ARCHIVÁRA

V tomto príspevku by som chcel priblížiť svoje osobné skúsenosti z necelého roku pôsobenia v Štátnom oblastnom archíve v Bratislave a porovnať vedomosti, ktoré som tu získal, s tými, ktoré mi dalo štúdium archívnictva na FFUK. Štúdium som ukončil 30. júna 1995 a do ŠOBA v Bratislave som nastúpil 1. augusta 1995. Hneď od začiatku som mal na prácu vytvorené dobré podmienky vďaka kolektívu pracovníkov archívu, ktorí ma medzi seba veľmi dobre prijali. Práca v študovni patrí medzi tie činnosti v archíve, kde archivár musí rýchlo a v dostatočnej miere poskytnúť bádateľovi informáciu o požadovanom materiáli. Preto som sa musel hneď od začiatku, zoznámiť so štruktúrou fondov, lebo predtým som o týchto

fondoch mal len základné informácie. Hlavné som sa musel orientovať na fondy, ktoré sú v ŠOBA v Bratislave najviac bádateľmi využívané a to: Župa bratislavská I. - III., Zbierka cirkevných matrik, Štátny súd v Bratislave, KNV v Bratislave 1949 - 1960, ZsKNV v Bratislave 1970 - 1990, Krajský súd v Bratislave - urbárske písomnosti a fond Oblastných osídľovacích úradov. Ďalej som sa musel naučiť vyhotovovať rôzne druhy odpovedí na žiadosti o vyhľadanie určitého archívneho dokumentu. Najviac sa tieto žiadosti týkali navrátenia majetku a výpisov pre rodné listy z matrik. Dôležitou súčasťou tohto celku je aj oboznámenie sa s evidenciou týchto žiadostí, ďalej s evidenciou bádateľských listov, s druhmi vybraných

správnych poplatkov a s tými druhmi písomností, ktoré môže archivár vydať žiadateľovi vo forme overených xerokópií. Práca v bádateľni je práve pre spomenuté veci veľmi náročná, ale práve táto mi umožnila veľmi rýchlo a na čerstvého absolventa archívniectva pomeme slušne sa zapracovať v našom archíve za krátke obdobie necelého roka po skončení vysokej školy. Ďalej by som chcel stručne vysvetliť svoj názor na väčšiu úlohu praxe v rámci vysokoškolského štúdia archívniectva. Táto prax by sa mala vykonávať nielen po III. a po IV. ročníku, ale by mala byť rozložená rovnomerne počas celého štúdia. Prax po I. ročníku by sa zameriavala na oboznámenie sa so štruktúrou fondov v príslušnom archíve a na celkové fungovanie archívu ako inštitúcie. Prax po II. ročníku by slúžila poslucháčom archívniectva na oboznámenie sa s typmi a so štruktúrou archívov v Slovenskej republike. Táto prax po I. a II. ročníku by, podľa môjho názoru, ako základná príprava, poslúžila študentom na to, aby si urobili lepší obraz o archíve ako inštitúcii, čo

by pomohlo v ich teoretickej príprave v archívniectve vo vyšších ročníkoch. Prax po III. ročníku štúdia by sa potom zamerala na prácu v určitom type archívu, ktorý si poslucháč vyberie. Toto môže neskôr ufahčiť študentovi výber svojho budúceho pracoviska, teda archívu, kam by mohol po skončení štúdia nastúpiť. Prax po IV. ročníku by sa týkala spracúvania konkrétneho archívneho materiálu, ku ktorému by poslucháč vypracoval inventár alebo katalóg. Súčasťou každej praxe a celého štúdia by sa malo stať využitie počítačov a práca s nimi v archívniectve. Prax v V. ročníku by mala mať súvis s diplomovou prácou poslucháča.

Cieľom môjho príspevku bolo zhodnotiť skúsenosti čerstvého absolventa archívniectva z krátkeho pôsobenia v archívnej praxi a vplyv tohto obdobia na jeho pohľad na otázku praxe počas štúdia archívniectva na FFUK. Článok považujem za podnet do diskusie o väčšej previazanosti archívnej praxe a štúdia archívniectva.

Mgr. Tomáš Tandlich

O BÁDATEĽOCH, HISTORIKOCH A ARCHIVÁROCH.

(ad: Jurová - Matula : Archivár verzus historik. Historik versus archivár., In: Fórum archivárov, roč. VII.č.3, str. 14 - 16)

Skonštatujme hneď v úvode : situácia v niektorých archívoch na Slovensku nie je najlepšia. Prach, zima, komplikovaný prístup k materiálu, nedostatok miesta,... A ak archivár

potom číta o tom, že niektorí bádatelia majú zo štúdia v niektorých archívoch na Slovensku iba zlý pocit, na radosť mu to nepridá. Lež dovoľujeme si tu hneď skraja podotknúť: spôsob, akým sa autori pokúsili prezentovať "archívne" nešváry, sa nám zdá byť prinajmenšom nešikovný a nešťastný. Tým, že v príspevku bolo vynechané slovíčko - niektoré -, sa môže totiž nezásvätený čitateľ ľahko domnievať, že napríklad všetky okresné archívy majú komplikovaný systém evidencie dokumentov určených na xerox, že všetky archívy znižujú študijné hodiny, že všetky archívy majú nekvalitné registre a inventáre, že vo všetkých archívoch je niekoľko pracovníkov, ktorí sú k bádateľom nevrí. Dovedené ad absurdum: z príspevku by bolo možné vyvodiť snáď i záver, že archívy na Slovensku, sa ako jeden muž, potichu usilujú o zrušenie stavu bádateľského.

I keď autori náš archív už dobrých pár rokov nenavštívili a teda uvedené problémy pravdepodobne zakúsili mimo našu ustanovizeň (a takýchto archívov bude isto viac), môžeme predpokladať, že výhrady uvedené v príspevku sa nás netýkajú. Nakoľko sa ale domnievame, že čitateľ neznalý pomerov by ale mohol na základe uvedeného kritického článku nadobudnúť zlý dojem ako o našom, tak i o iných archívoch, ktoré sú v tom tentokrát "nevinne", či o službách v našich archívoch všeobecne,

dovoľíme si k otázke bádateľ - archivár pristúpiť z tej druhej strany.

Najzákladnejší problém tohoto vzťahu vidíme v často (a mnohokrát podvedome) preferovanom presvedčení, ktoré chápe archivára iba ako skladníka kombinovaného s pracovníkom rozmnožovne. Zdá sa totiž, že iná činnosť, tak trebárs i sprístupnenie archívneho materiálu, časti verejnosti uniká. Pritom práve vyhotovovanie inventárov, či registrov má za úlohu odbremeniť bádateľa od úmornej roboty vydolovávať z kóp nespracovaného materiálu potrebné doklady. Iste, môžu existovať i nekvalitné inventáre, či registre. Tu ale pociťujeme ako nedostatok ten počin autorov, že svoje tvrdenia nepodporili konkrétnymi príkladmi.

Je totiž potrebné si uvedomiť, že i napriek všeobecne platným pravidlám ostáva inventár do istej miery subjektívnou záležitosťou spracovateľa, ktorého názor na dôležitosť niektorej z otázok histórie nemusí byť vždy v súlade s názormi bádateľa. Zároveň je dobré nezabúdať, že do roku 1989 aj v archívnictve boli v určitom zmysle nezdravo preferované niektoré témy, okruhy, materiály. Je ďalej potrebné vziať do úvahy, že prakticky až do roku 1918 naráža štúdium staršieho materiálu na jazykovú bariéru. A priznajme si, že trebárs ovládanie jazykov potrebných pre štúdium našich starších dejín je hlavne u časti bádateliachvej mládeže katastrofálne. A v takomto prípade i zlý

inventár môže pomôcť, i keď súhlasíme, že ani v jednom archíve nemá čo robiť zlý inventár. A ak by tam predsa len bol, snáď aspoň pri niektorých fondoch existujú využiteľné pôvodné registratúrne pomôcky.

S nedobre sprístupneným fondom úzko súvisí činnosť "hrabania sa v kartóne". Pri zlom inventári by skutočne mohol "hrabajúci sa" bádateľ naraziť i na v inventári nezachytené dokumenty k svojej téme. "Hrabanie sa" ale naráža na otázku ochrany dokumentov : v jednej krabici môže byť v priemere cca 1000 spisov. Pri dôslednej ochrane totiž by bolo potrebné každý spis krabice pred predložením opaginovať a pri vrátení kus po kuse prekontrolovať. (Bohužiaľ i z našej praxe poznáme prípad, kedy vysokoškolsky vzdelaný bádateľ chcel považovať archívny materiál za svoje vlastníctvo.)

V súvislosti s "hrabaním" je ďalej prekvapujúca otázka autorov: prečo sa nemôže bádateľ "hrabaním" zaujímať i o iné témy? Odpoveď sa zdá byť jednoduchá: štúdium povoľuje riaditeľ archívu. Príslušným podpisom riaditeľ potvrdzuje, že konkrétny bádateľ môže študovať tú svoju konkrétnu tému, o ktorú požiadal. V prípade "hrabania" - a to sa týka hlavne materiálu novej proveniencie - by pred predložením každej krabice určenej k "prehrabaníu" bolo potrebné každý spis skontrolovať, či sa v ňom náhodou nenachádzajú údaje a skutočnosti, na

štúdium ktorých by konkrétnemu bádateľovi prípadne nemohlo byť povolenie k štúdiu vydané.

Sme ďalej toho názoru, že získavanie nových tém prostredníctvom "hrabania" je činnosť málo efektívna. Snáď ale v prípade mimoriadne zlých inventárov, ak také objektívne existujú, by mohla pomôcť vo veci povolenia "hrabania" konzultácia s riaditeľom, alebo, ak sú k dispozícii, tak použitie pôvodných registračných pomôcok.

So štúdiom archívnych dokumentov úzko súvisia i študijné hodiny a dni v archívoch. Štruktúra pracovníkov väčšiny archívov u nás ziaľ nedovoľuje, aby v každom archíve v záujme ideálneho spôsobu bádania boli minimálne dvaja pracovníci určení iba na obsluhu bádateľne a bádateľov. Táto funkcia je preto spravidla pridelená, prípade i rozdelená medzi archívárov, ktorí vykonávajú i inú činnosť. A nakoľko táto iná činnosť núti niekedy archívára k práci i mimo archív (predarchívna starostlivosť, školenie, seminár, externé depo,...), môže dôjsť k situácii, že nezahlásenému bádateľovi nebude umožnené v deň príchodu študovať. Súčasná skladba pracovníkov väčšiny archívov, podľa nášho názoru, zároveň neumožňuje predlžovanie bádateľských hodín po ukončení bežného pracovného času. Pri "službe večer" by následne musela byť riešená otázka náhradného voľna, ktoré by následne sťažilo iné pracovné aktivity archívárov. V

neposlednom rade musíme ale konštatovať, že na základe našich skúseností je spoločenská potreba na štúdium "vo večerných hodinách" aspoň u nás, zatiaľ minimálna.

Pri príchode do archívu je po riaditeľovi pre bádateľa najdôležitejšou osobou "prvého kontaktu" pracovník bádateľne. Žiaľ, pre pomere všeobecnú formuláciu problému prístupu tohoto pracovníka k bádateľovi vo vyššie uvedenej práci je ťažké zaujať iné, ako iba všeobecné stanovisko. Áno, archivár - pracovník bádateľne má byť stále na profesionálnej úrovni rokovania ako s bádateľom, tak i s každou rozumnou stránkou. Môže sa ale stať, že archivár bude u niektorého bádateľa znalosť štúdia v archíve automaticky predpokladať. Tu môžeme hovoriť o aj o profesionálnej deformácii, či zlej skúsenosti s predošlým bádateľom, ktorý inštrukcie vo veci bádania odmietol. Žiaľ, zo správ niektorých našich kolegov - archivárov o ich štúdiu v zahraničí, je možné niekedy vyúšťiť, že ani niektoré renomované archívy sa s bádateľom nemaznajú.

V archívoch na Slovensku v takýchto prípadoch vidíme riešenie vo vyžiadaní si bádateľského poriadku, ktorý by mal byť bádateľovi v každej bádateľni k dispozícii.

Táto problematika má ale i druhú stranu mince : niektorým bádateľom žiaľ chýba čo i len elementárna znalosť spôsobu štúdia a slušného správania sa v študovni: (

stredoškolská mládež sa pri štúdiu v bádateľni veselo a nahlas baví, bádateľka z Japonska sa snaží dokumenty v spise, určené na reprodukciu, označiť pásikom akejsi špeciálnej lepiacej pásky.....).

Autori v svojom príspevku venovali pomere veľa priestoru i otázke vyhotovovania kópií. Je úplne možné, že autormi popísaný postup označovania dokumentov, určených na fotoreprodukciu, sa im zdal zdĺhavý. Na Slovensku ale neexistuje striktný predpis vo veci označovania dokumentov určených k reprodukcii (existuje návod na spôsob označovania vybraných spisov v krabici) a tak túto otázku rieši každý archív pravdepodobne samostatne. Je ale potrebné podotknúť, že nie v každom archíve sa kopírovací stroj nachádza priamo v bádateľni (keby tam bol, jeho používanie pri bežnej prevádzke archívu by mohlo rušiť bádateľov) a pri prenášaní vybraných dokumentov na kopírovanie, hlavne pri väčšom množstve a pri jednej téme hrozí možnosť ich premiešania. Je iba prirodzené, ak sa archivár bude snažiť čo najpresnejšie lokalizovať dokument v spise.

Snáď ešte pár poznámok k cenám reprografických prác. Hneď v úvode si dovoľujeme podotknúť, že napriek tvrdeniam autorov, archívom zisky z kopírovania neplynú, skôr naopak: vedenie evidencie príjmov, vydávanie bločkov, ochrana peňazí a ich následné odvádzanie na účty určených

organizácií, sú iba ďalšou nadpracou pre pracovníkov archívu.

Že otázka spolplatenia týchto služieb nie je iba záležitosťou Slovenska, na to už bolo poukázané v článku: Na hamburgri v Hamburgu (Fórum archivárov, ročník VII., č.2, str. 13-16). I keď výška poplatku fotokópií u nás bola určená centrálné pre všetky archívy a nie sú nám preto známe všetky položky, ktoré prispeli k vytvoreniu konečnej ceny fotokópie, dovoľujeme si konštatovať, že mechanické porovnanie práce archivára pri predkladaní a prípadnom kopírovaní materiálu na jednej, s prácou rozmnožovača na strane druhej a to prostredníctvom poplatkov za rozmnožovanie tak, ako to činia autori, sa nám zdá byť z pohľadu nerovnomerného vynaloženia množstva práce u oboch prinajmenej nevhodné. Je treba ďalej vziať do úvahy, že nulový, alebo minimálny poplatok za fotokópiu by mohol viesť k praxi bádateľa požadovať kompletnú fotoreprodukcii práve skúmanej problematiky (viď príklad z Ústredného archívu vo vyššie spomenutom článku vo Fóre), čo by neprosperovalo archívnemu materiálu a pravdepodobne premenilo archív na permanentnú rozmnožovňu.

Je otázne, či výška sumy za rozmnožovacie práce dokumentov potrebných pre bádanie je až natoľko zaťažujúca. Ak áno, prečo sa trebárs predstavitelia MŠaV ešte nepokúsili

dosiahnuť dohodu s predstaviteľmi MV, podľa ktorej by sa archívne dokumenty fotili prostredníctvom kuriéra na strojoch MŠaV? Alebo prečo sa MŠaV ešte nepokúsilo dosiahnuť s MV dohodu o bezplatnosti fotokópií v prípadoch, ak fotokópie budú dokázateľne slúžiť pre bádateľskú činnosť v rámci akadémie alebo škôl?

V prípade súkromného bádania sa za môžu bádatelia pokúsiť položku za fotokopírovanie predložiť vydavateľovi ako náklad na vypracovanie diela a žiadať vyšší honorár.

Rozhodne ale v dnešných podmienkach nepovažujeme za životaschopný návrh suplovať fotokópiu scanningom. Scanning (kopírovanie dokumentov do počítača pomocou scannovacieho zariadenia) vyžaduje kvalitný počítač (486 a vyššie), kvalitné scannovacie zariadenie a programy. Takáto zostava podľa názoru odborníkov sa môže priblížiť až k sume 100 000.- Sk. A scannovacie zariadenie nemá podľa našich vedomostí zatiaľ ani jeden z archívov na Slovensku, tak isto ani príslušné programy a 486-tiek je asi tiež skôr ako šafránu.

Prípadná prítomnosť počítačov na všetkých pracoviskách Slovenska však situáciu ešte nevyrieši. Kým totiž archívy a výskumné ústavy na Slovensku nie sú zasieťované, využiť počítač ako reprodukčný prístroj archívnych dokumentov, zdá sa byť

nehospodárnym. Kým totiž fotokopírovací prístroj nič iné okrem rozmnožovania nedokáže, počítač je možné využiť i na hromadu iných prác, pričom podľa našich informácií trvá proces scanningu dlhšie, ako fotokopírovanie.

Je zároveň otáznou, či v prípade masového zavádzania scanningu by bola táto služba bezplatná. Podľa našich informácií totiž napríklad v reklamnej brandži stojí scanning len jedného diapozitívu cca 200.-Sk.

V neposlednom rade by technika scanningu neúmele zaťažila i akadémie a školy. Ak predpokladáme, že autori navrhujú scanning ako formu exportu kópie dokumentu mimo archív (scanning za účelom získania kópie dokumentu cez počítačovú tlačiareň archívu nešetří ani papier ani pásku do tlačiarne), každý bádateľ by musel mať k dispozícii určité množstvo diskiet, či prenosný hard disk a na svojom pracovisku príslušné médium (čo najkvalitnejší počítač) na prečítanie exportovaných údajov. A to už nehovoríme o potrebe dokonalých obrazoviek monitorov, kvalitných grafických kariet či nemenej kvalitných tlačiarní, ktoré rozlíšia i prípadné drobné čiary skúmaného textu.

Domnievame sa preto, že dnes žiadať od archívov na Slovensku službu scanningu je asi rovnako nereálne, ako navrhovať bádateľom, aby si so sebou na bádanie nosili laptopy a prenosné scannovacie zariadenia. (

Otázka významu scanningu pri zasieťovanom Slovensku a následná komunikácia cez počítače, prípadne scanningu ako náhrady za mikrofilmovanie, kde by sa pri štúdiu v archíve bádateľovi predložil scannovaný dokument ako náhrada za originál, je už skôr témou na samostatný článok.)

Je snáď namieste si ešte položiť otázku: za akým cieľom si necháva bádateľ vyhotovovať fotokópie ? Odpovede budú určite rôzne a preto uvedeme iba dva príklady, ktoré sú podľa nášho názoru dôvodmi najčastejšími : 1. fotokópia vyhotoví za účelom následnej reprodukcie ako obrazovej prílohy. Tu by bolo možné výdavky kryť požiadavkou na preplatenie nákladov.

2. Fotokópia sa vyhotoví za účelom riešenia nedostatku času pri miestnom spracovaní dokumentu. Toto by sme už ale skôr považovali za problém bádateľa ako takého, nech už ide o historika, študenta, či archívára i iného archívu.

Sme toho názoru, že odbúranie útomného excerptovania v archíve a súčasne možnosť študovať fotokópiu dokumentu nezávisle na študijných hodinách toho ktorého archívu hlboko vyváži vynaložené prostriedky za fotokópie. Dúfajme len, že sa časom nezistí, že fotokopírovanie ničí originálne dokumenty, a že sa reprodukcia prostredníctvom rozmnožovačiek nezakáže. Ostatne v archívoch spravidla existuje i možnosť zapožičania materiálu na reverz.

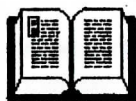

Čo záverom. Snáď sa nám podarilo predostrieť aspoň časť našich názorov na otázku odvrátenej strany vzťahu bádateľ - archivár. V každom prípade považujeme za škodu, že kolegovia - historici, autori v podtitule uvedeného článku snáď z etických dôvodov neboli konkrétnejší, či už v adrese archívu (archívov?), či v otázke problémov (trebárs prístup archivárov). Domievame sa ale, že oba články už ako také pomôžu obom stranám aspoň trochu pochopiť i toho druhého. A snáď časom bude možné i

niektoré z nápadov v tom, či onom článku i realizovať.

Sme totiž presvedčení, že v konečnom dôsledku ide ako historikom, tak i archivárom o jedno a to isté : spracovať a sprístupniť pre širokú verejnosť dodnes skryté miľníky našich dejín. A tie si predsa zaslúžia, aby ich archivár i historik spracúvali spoločne.

Egon Niczky

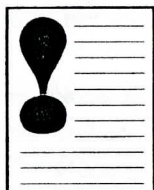
KNIŽNÉ NOVINKY

Balneologický spravodajca 1995. Vydalo Balneologické múzeum, Piešťany 1995, s. 249.

Zborník Balneologického múzea približuje v uverejnených príspevkoch históriu Piešťan a okolia, históriu kúpeľov na Slovensku vo svetle archívnych dokumentov a archeologických nálezov a predmety zo zbierok Balneologického múzea v Piešťanoch. Celkovo je tento zborník veľmi zaujímavou a pútavou publikáciou.

Pokorný, V. a kol.: Devínska Nová Ves. Vlastivedná monografia. Vydal Miestny úrad Devínska Nová Ves, Bratislava 1995, s. 293.

Publikácia približuje prírodné pomery, históriu, kultúru, ľudové zvyky, významné architektonické pamiatky a chorvátsku kolonizáciu v obci Devínska Nová Ves. Kolektívu autorov z rôznych vedných odborov sa podarilo vytvoriť veľmi zaujímavú a odborne fundovanú obecnú monografiu.

SERVIS

Archiwum Państwowe w Nowym Targu vás pozýva na výstavu "Nowy Targ w staropolskich dokumentach". Výstava sa uskutoční 18. VI. - 26. VI.1996 v Miejskim ośrodku kultury v Novom Targu. Prístupná bude v uvedených dňoch od 10,00 do 17,00 hod.

Hádanka

"...Zápisnica v záležitosti odmietnutia prosby podanej stvaniva nariadenia ohlášok a apeláty následkom tohoto ústne prednesenej..."

Perličky

"...bol vyhlásený za mrtvého, pretože v tunajšej úmrtnej matrike jeho smrtný pád zaznačený není..."

"... utekala som sa tiež cieľom vypátrania jeho osudu k čs. červenému krížu ale bezvýsledne..."

"... smrtný prípad Michala Kostla má byť zamatrikovaný v matrike mrtvých v Oberuferu..."

"Mám 5 rokov chorú nohu, spolu máme 8 detí, čo je dôkazom, že máme kladný pomer k nášmu zriadeniu; keď mi tie ortopedické obuvy nepridelíte, nebudem môcť svoje povinnosti ďalej vykonávať."

"Má sklon byť dotieravý k ženám a dievčatám, ohmatáva ich tak, čo sa vymyká nutnosti pedagogického usmernenia v správnom držaní nástroja."

"Bol som kopnutý koňom, z akých dôvodov, to nie je mi známe."

JUBILANTI

*Vstaň a choď. Si mocný ako slza
a čistý ako kameň. Je deň robotný.
Choď ako tvoji predkovia.
A žiť budeš. A živým budeš.
A neobzrieš sa viac na úteku.
Tam hore sú vetriská i hromy.
Ale ty choď...*

- **Viliamovi Popíkovi** (11. 6.) prajú spolupracovníci zo ŠOKA Humenné všetko najlepšie, veľa zdravia, rodinnej pohody a veľa pracovných a osobných úspechov v živote.
  - Nášmu pánovi riaditeľovi **JUDr. Ladislavovi Ružičkovi** (27. 6.) prajeme k životnému jubileu veľa osobných a pracovných úspechov, zdravie, šťastie a rodinnú pohodu. Kolektív ŠOBA Košice
  - V tomto mesiaci si pripomíname významné jubileá nestorov archívnickva **Doc. PhDr. Jozefa Šimončiča, CSc.** (18. 6.) a **PhDr. JUDr. Františka Palka** (27. 6.).
- Všetkým oslávencom prajeme v mene Spoločnosti SSA splnenie všetkých snov a túžob.**

OSOBNOSTI

Župný ARCHIVÁR JÁN LAURENTY.

K histórii Štátneho oblastného archívu v Bratislave patria aj také osobnosti histórie a archívnickva ako boli napríklad Ján

Bacsák, Daniel Rapant, Branislav Varsik, či jeho dlhoročný riaditeľ Jozef Watzka. Každý z nich tu pôsobil a väčším - či menším

dielom prispel k jeho budovaniu a rozvoju. K spomenutým patrí aj osoba župného archívára Jána Laurentyho.

Narodil sa v mestečku Senec dňa 1. novembra 1831. Jeho otec bol prísažný Bratislavskej župy a úradníkmi Bratislavskej a Nitrianskej župy boli aj ďalší muži patriaci k tomuto rodu. Laurentiovci patrili tiež k šfachte. Šfachtický titul dostal od Kráľa Mateja už ich predok Ján Szentgyorgyi z obce Borský Svätý Jur, ktorý bol hospodárskym úradníkom na panstve grófa Imricha Czobora. Podľa genealogickej literatúry (Nagy Iván, Magyarországi családtörténet) nevedno, či táto skutočnosť upadla do zabudnutia, ale rodinná vetva Lőrincza, podľa ktorého sa rod začal nazývať Laurenty, ešte nepatrila k šfachte. Až jeho synovia Andrej Laurenty a Martin Laurenty dostali od Ferdinanda II. armáles vydaný v Šoproni dňa 10. októbra 1625 a vyhlásený v Nitre v nasledujúcom roku.

Erb rodiny Laurenty alias Szentgyörgyi tvoril červený štít s tromi bielymi ružami. Na prilbe s rozvílnami z korunky vyrastal biely holub s ratoľstou v zobáku.

Ján Laurenty, ako 17 ročný mládenec, sa aktívne zapojil do revolučných udalostí v rokoch 1848 a 1849. Po revolúcii pracoval spočiatku ako pisár c.k. komisariátu v Malackách, ďalej na c.k. okresnom súde v

Seredi a od októbra 1851 v župnom archíve v Bratislave. V júni 1852 ho vymenovali za diurnistu a v septembri 1854 za akcesistu na Krajskom súde v Bratislave. Tu dostal v roku 1857 za úlohu spracovať archívny materiál župného archívu, ktorý bol v tom čase v správe Krajského súdu. Na základe skúseností a pracovných výsledkov ho v januári 1861 zvolili za župného archívára. Do funkcie župného archívára bol jednohlasne vymenovaný aj v roku 1872 municipálnym výborom. V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch venoval svoje úsilie vypracovaniu tzv. Archívneho kľúča (Leveltári kulcs). Bola to evidenčno - orientačná pomôcka k archívnemu materiálu Bratislavskej župy na svoju dobu neobvyklá dokonalosťou formy i obsahu. Stala sa významnou pomôckou informujúcou nielen o uložení archívneho materiálu a o orientácii v ňom, ale aj o jeho pôvodcoch a obsahu. Kvalitu, praktickosť a význam Archívneho kľúča ocenil už v roku 1881 municipálny výbor odmenou Jánovi Laurentymu sumou vo výške 500 zlatých.

Ján Laurenty pracoval v župnom archíve v Bratislave usilovne, plodne a príkladne plných 40 rokov, za čo ho v roku 1889 podžupan navrhol a odporúčal na významnenie z najvyššieho miesta.

Mgr. Jana Schullerová

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrteľ, J. Hanus, Z. Kollárová

Toto číslo pripravil: ŠOBA Bratislava

Tenická úprava: Z. Kollárová

Distribúcia: ŠOBA Bratislava

Náklad 260 ks